

VALTIOVARAINVALIOKUNNAN LAUSUNTO 8/2003 vp

Valtioneuvoston selvitys Suomen strategisista painopisteistä EU:n uusista rahoitusnäköymistä

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 16 päivänä toukokuuta 2003 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen Suomen strategisista painopisteistä EU:n uusista rahoitusnäköymistä (E 17/2003 vp) valtiovarainvaliokunnalle lausunnon antamista varten suurelle valiokunnalle.

Lisäksi suuri valiokunta on 28 päivänä toukokuuta 2003 lähettänyt valtiovarainvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten jatkokirjelmän 1. VM 21.05.2003.

Jaostovalmistelu

Asia on valmisteltu valtiovarainvaliokunnan hallinto- ja tarkastusjaostossa, jolle muilla jaostoilla on ollut mahdollisuus antaa lausuntonsa.

Asiantuntijat

Valiokunnassa asiaa käsiteltäessä on ollut kuultavana

- budjettineuvos Rauno Lämsä, valtiovarainministeriö.

Hallinto- ja tarkastusjaostossa ovat olleet kuultavina

- alue- ja kuntaministeri Hannes Manninen, sisäasiainministeriö
- budjettineuvos Rauno Lämsä, valtiovarainministeriö
- johtaja Leila Helaakoski, Pohjois-Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskus

- varapuheenjohtaja Kaarina Laine-Häikiö, Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin.

Turvallisuus- ja puolustusjaostossa on ollut kuultavana

- kontra-amiraali Jaakko Smolander, Rajavartiolaitos.

Verojaostossa on ollut kuultavana

- budjettineuvos Rauno Lämsä, valtiovarainministeriö.

Sivistys- ja tiedejaostossa on ollut kuultavana

- neuvotteleva virkamies Jaana Palojarvi, opetusministeriö.

Maatalousjaostossa ovat olleet kuultavina

- vanhempi hallitussihteeri Kari Valonen, maa- ja metsätalousministeriö
- johtaja Seppo Aaltonen, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry.

Liikennejaostossa on ollut kuultavana

- ylitarkastaja Tuomo Suvanto, liikenne- ja viestintäministeriö.

Kauppa- ja teollisuusjaostossa ovat olleet kuultavina

- neuvotteleva virkamies Tapio Laamanen ja ylitarkastaja Anna-Maija Rautiainen, kauppa- ja teollisuusministeriö
- maakuntajohtaja Juho Savo, Varsinais-Suomen liitto
- osastopäällikkö Esa Lindqvist, Varsinais-Suomen työvoima- ja elinkeinokeskus

- ylijohtaja Martti af Heurlin, Tekes.

Asunto- ja ympäristöjaostossa ovat olleet kuultavina

- talousjohtaja Oili Hintsala ja kansainvälisten asiain neuvos Leena Simonen, ympäristöministeriö.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Valtioneuvoston selvityksessä on kuvattu Suomen yleisiä lähtökohtia unionin rahoitusnäkömien uudistamiselle vuosiksi 2007—2013 sekä rahoitusnäkömiä koskevia, Suomen poliittisia strategisia painopisteitä. Laajentumisen täysimittaiset rahoitusvaikutukset tulevat konkreettiseksi vasta tulevalla rahoituskehyskaudella. Varsinaisessa selvityksessä sekä jatkokirjelmässä on kuvattu, millaisia nämä vaikutukset Suomen osalta olisivat vuonna 2006 ja millaisiksi ne kehittyisivät vuoteen 2013 mennessä.

Laajentuneessa unionissa Suomi on selkeä nettomaksaja. Nettomaksuasemaa koskevat arviot ovat tarkentuneet aiemmasta (vrt. esim. VaVL 15/2002 vp). Rahoitusvaikutukset riippuvat EU:n budjetin koosta, Suomen rahoitusosuudesta budjetista sekä EU:lta saatavista tuloista.

Budjetin kasvun sekä Suomen suhteellisen maksuosuuden nousun johdosta Suomen nettoasema maksusitoumusmäärärahoilla mitattuna heikkenee vuonna 2006 noin 210—260 miljoonalla eurolla vuositasolla verrattuna laajentumista edeltäneeseen tilanteeseen vuonna 2003. Tarkistettu arvio Suomen laskennallisesta nettomaksusta vuonna 2006 on noin 400—450 miljoonaa euroa. Vastaava arvio vuodelle 2013 vaihtelee 700—900 miljoonasta eurosta runsaa-

seen 1 100 miljoonaan euroon riippuen siitä, miten Suomi onnistuu tulevissa alue- ja maatalouspolitiikkaa sekä omien varojen järjestelmän muuttamista koskevissa neuvotteluissa. Kuten selvityksessä todetaan, EU:n ja Suomen välisten rahavirtojen kehitys onkin ratkaisevasti riippuvainen vuoden 2006 jälkeistä aikaa koskevien, vuosina 2004—2006 käytävien EU-rahoitusneuvottelujen tuloksista. Tässä mielessä strategisten painopisteiden asettaminen neuvotteluille on Suomen kannalta erittäin tärkeää.

Suomen yleisissä lähtökohdissa rahoitusnäkömien uudistamiselle painotetaan selkeämpää unionin politiikkalohkojen ja -ohjelmien painopisteasetantaa. EU:n budjetin resursseista yhä merkittävemmän osan tulisi kohdentua unionin tulevaisuuden kannalta tärkeisiin asioihin. Tavoitteena on tehdä EU:sta maailman kilpailukykyisin ja dynaamisin osaamistalous. Keskeisimmiksi haasteiksi nostetaan Lissabonin kilpailukykystrategian toteuttaminen tavoitevuoteen 2010 mennessä sekä Euroopan työllisyysstrategian tukeminen.

Varsinaiset päätökset uusista rahoituskehyksistä tehtäneen vasta uuden komission aikana vuosina 2005—2006.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Valtiovarainvaliokunta pitää strategisten painopisteiden asettamista hyvissä ajoin ennen vuosina 2004—2006 käytäviä EU-rahoitusneuvotteluja erittäin tarpeellisena. Painopisteasettelulla pyritään vaikuttamaan Suomeen kohdistuviin rahoitusvaikutuksiin, joiksi edellä todettiin EU-

budjetin koko, Suomen rahoitusosuus budjetista sekä EU:lta saatavat tulot.

Valiokunta pitää valtioneuvoston tavoin tärkeänä, että rahoitusnäkömien sisällön valmistelu liitetään nykyistä kiinteämmin koko unionin keskipitkän ajan politiikkasuunnitteluun. Tämä tarkoittaa poliittisen strategia-asetannan, lainsäädäntöprosessin ja budjettiprosessin yhteenso-

vittamista, jossa — kuten selvityksessä todetaan — on tällä hetkellä selviä ongelmia. Kyseessä on laajentuneen unionin ensimmäisten rahoitusnäkyvien valmistelu, mikä tekee valmisteluprosessista tavallistakin vaativamman.

Alue- ja rakennepolitiikka

EU:n budjetista saatavan Suomen rahoitusosuu- den näkökulmasta valtiovarainvaliokunta pitää oikeana tavoite 1 -alueiden aseman säilyttämisen asettamista tärkeimmäksi kansalliseksi prioriteetiksi tulevia rahoitusnäkyviä valmisteltaessa. EU:n alue- ja rakennepoliittisten menojen kokonaismäärä on tulevaisuudessa Suomen nettorahoitusaseman kannalta entistä merkittävämpi asia. Alue- ja rakennepolitiikkaan ollaan näillä näkymin kohdistamassa summa, joka vastaa noin 320—350 miljardin euron rahoitusta vuoden 1999 kiintein hinnoin (370—400 miljardia euroa käyvin hinnoin) kaudelle 2007—2013. Tämä vastaa suunnilleen 0,45 prosentin tasoa EU:n bruttokansantuotteesta.

Suomen nettorahoitusasema ja EU:lta saama rahoitusosuus vuoden 2006 jälkeisenä aikana riippuu ratkaisevasti siitä, missä määrin Suomi onnistuu pitämään heikoimmin kehittyneet alueensa korkeimpien aluetukien piirissä. Valtioneuvoston selvityksessä on aivan oikein todettu, että pohjoisten alueiden olosuhdetekijät eivät ole muuttuneet tilanteesta, jolloin Suomi liittyi Euroopan unioniin. Tällöin harvaan asutuille alueille luotiin uusi tavoite 6, joka Agenda 2000 -prosessin yhteydessä sisällytettiin tavoitteeseen 1.

Valtioneuvoston kannan mukaisesti valtiovarainvaliokunta toteaa, että laajentuminen ei tule helpottamaan pohjoisten, erittäin harvaan asutujen alueiden asemaa, vaan pikemminkin korostaa entisestään unionin reuna-alueiden perifeerisyyttä. Tämä puolestaan haittaa tulevaisuudessa erityisesti verkottumista ja yhteyksiä Suomen muihin osiin ja unionin muihin alueisiin. Taloudellista ja sosiaalista koheesiota käsittelevästä ensimmäisestä väliraportista vuosi sitten antamassaan lausunnossa (VaVL 14/2002 vp) valiokunta katsoi, että perifeerisyys on BKT-kritee-

rin rinnalla otettava jatkossakin lisätekijänä huomioon yhteisön koheesipolitiikassa. Komission toisessa koheesioraportissaan esittämä periferiaindeksi voisi soveltua tavoitteen 1 täydentäväksi määrittelykriteeriksi, mikäli siitä rajataan pois selvin kriteerein maiden menestyvimvät ja vauraimmat talousalueet.

Aiempaan kantaansa viitaten valiokunta katsoo, että tavoite 1 -alueemme tulisi saada rinnastetuiksi ultraperifeerisiin alueisiin, joilla on olemassa tietyt pysyvät haitat. Meillä näitä haittoja ovat syrjäinen sijainti, harva asutus, heikko saavutettavuus ja ankara ilmasto. Peruspalvelujen turvaaminen näillä alueilla on yhä vaikeampaa. Syrjäisen sijainnin vuoksi myös meidän tuotteittemme kuljetuskustannusten osuus on 10 prosenttia suurempi kuin Keski-Euroopan tuotteilla.

BKT-kriteerin ja perifeerisyyskriteerin rinnalla Suomen kansallisten intressien kannalta on tärkeää kiinnittää huomiota myös epäedulliseen väestörakenteeseen. Suomen väestönkehitys poikkeaa muun Euroopan kehityksestä siinä, että meillä suuret ikäluokat syntyivät 10—15 vuotta muita aikaisemmin ja lähtevät eläkkeelle jo seuraavalla rakennerahastokaudella. Mikäli tähän ei alueiden kehittämisessä jo nyt varauduta, on heikoimmin kehittyneille syrjäisimmille alueille vaikea myöhemminkään saada yrityksiä ja työvoimaa sekä järjestää hyvään elin- ja toimintaympäristöön kuuluvia tarpeellisia palveluja.

Valiokunta katsoo, että tavoite 1:n lisäksi tarvitaan vuoden 2006 jälkeenkin nykyisen tavoite 2 -ohjelman kaltaista, rakennemuutoksia helpottavaa instrumenttia. Uuden tavoite 2 -ohjelman tulisi kohdistua toisessa koheesioraportissa lueteltuihin prioriteetteihin. Näitä olivat muun muassa kaupunkipolitiikka, maaseutupolitiikka, teollisuuden rakennemuutosalueet sekä maantieteellisestä sijainnista ja epäsuotuisista luonnonoloista kärsivät alueet, kuten saaristot. Tuen yhtenä keskeisenä kriteerinä tulisi tavoite 2 -ohjelmassa pitää myös työttömyysprosenttia samalla tavalla kuin sitä painotetaan tavoite 1 -alueita määriteltäessä.

Valtioneuvoston selvityksessä katsotaan myös, että Suomen maantieteellinen sijainti ja pitkä yhteinen raja Venäjän kanssa merkitsee ra-

kennepoliittisten toimien tärkeyttä asutuksen säilyttämisen näkökulmasta. Suomi katsoo, että ulkorajayhteistyöhön EU:n naapurimaiden kanssa on tarpeen kehittää yhä toimivampi rahoitusvälineistö. Erityisesti tämä koskee unionin yhteistyötä Itä-Euroopan kanssa, ml. Venäjä. Nykyisen rahoitusvälineistön ongelmana on ollut se, että se on kohdistunut rahoitustavasta riippuen vain jommallekummalle puolen rajaa. Uuden rahoitusvälineen, ns. proximity-instrumentin eli naapuruuspolitiikan välineen tulisi pohjautua Interregin periaatteille. Uusi rahoitusväline mahdollistaisi rahoituksen rajan molemmille puolille ja palvelisi mahdollisimman hyvin myös pohjoisen ulottuvuuden rahoitusta. Valiokunta viittaa tältä osin lausuntoonsa EU:n alustavasta talousarvioesityksestä vuodelle 2004 (VaVL 9/2003 vp), jossa se on ottanut esille mahdolliset pilottihankkeet uuden rahoitusvälineen käytön edistämisessä.

Pohjoisen ulottuvuuden osalta mitään rahoitusvaihtoehtoa ei valtioneuvoston selvityksessä suljeta pois. Siten myös valiokunnan aiemmin esille ottama oma budjettilinja pohjoista ulottuvuutta varten säilyy yhtenä vaihtoehtona.

Rajavalvontayhteistyö

Valtioneuvosto katsoo selvityksessään, että maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikalle sekä rajavalvontayhteistyölle EU:ssa asetetun poliittisen painoarvon tulisi heijastua myös rahoitukseen. Valtiovarainvaliokunta pitää tätä lähtökohtaa oikeana.

Rajavalvonnan taakan jaossa Suomen perustavoitteena on kansalliseen rahoitukseen perustuva järjestelmä, jota täydennetään nykyistä laajemmalla yhteisörahoituksella. Aiemman kantansa mukaisesti (vrt. VaVL 59/2002 vp) valiokunta katsoo, että pitkällä aikavälillä ulkorajavalvontaa varten olisi tarpeen perustaa oma rahoitusväline.

Yhteisörahoituksen jaon tulee perustua yhteismitallisiin kriteereihin. Jäsenvaltion maantieteellisen sijainnin ja rajavalvonnan toteuttamisperiaatteiden lisäksi jaossa tulee ottaa huomioon rajavalvonnan riskianalyysi. Riskianalyysi-

sin tuloksena saadaan selville todellinen rajatilanne eri maissa. Yhteisörahoituksen piiriin voisi kuulua rajavalvonta- ja rajanylityspaikkojen infrastruktuurin kehittäminen eli merkittävimmät investoinnit ja kalustohankinnat. Palkkaus- ja yleiset toimintamenot eli jäsenmaiden rajavalvonnan perusrahoitus tulisi hoitaa jokaisessa jäsenmaassa kansallisesti.

Saadun selvityksen mukaan ongelmana on tähän saakka ollut, että jaettavaa yhteisörahaa ei ole olemassa. Kreikan puheenjohtajuuskauden päättävän Eurooppa-neuvoston päätelmäluonnoksessa korostetaan aivan oikein solidaarisuuden periaatteen vahvistamista ja konkretisointia rahoituksen osalta. Komissiota pyydetään ottamaan tämä huomioon tavoitteenasettelussaan ja uusia EU:n rahoituskehyksiä valmistellessaan. Suomen tuleekin valiokunnan mielestä vaikuttaa vuoden 2006 jälkeisiin oikeus- ja sisäasiainalan rahoitusnäkyymiin siten, että tulevan Eurooppa-neuvoston päätelmien toteuttaminen on mahdollista.

Lissabonin kilpailukykystrategian toteuttaminen

Erääksi rahoituskehysten valmistelun keskeiseksi lähtökohdaksi on otettu Lissabonin kilpailukykystrategian toteuttaminen vuoteen 2010 mennessä. Tämä on valiokunnan mielestä perusteltua ja tärkeää, vaikka tavoitteen saavuttaminen näin nopealla aikataululla onkin erittäin haasteellinen ja vaativa tavoite.

Kilpailukyvyn parantaminen edellyttää useita linjaratkaisuja useilla eri hallinnonaloilla. Kilpailukykyyn vaikuttavat mm. verotus, väestön koulutus, ammattityövoiman saatavuus, työmarkkinat sekä niiden vakaus ja palkkakehitys, tiede- ja teknologiaympäristö sekä liikenneverkot ja logistiset yhteydet.

Valiokunta korostaa tässä yhteydessä erityisesti kilpailukyvyn perustan vahvistumiseen vaikuttavia toimia, mm. tutkimus- ja kehitystoiminnan osuuden lisäämistä EU:n toiminnassa. Lissabonissa asetettujen kilpailukykytavoitteiden saavuttamisessa on keskeinen rooli myös koulutuksella ja innovaatiotoiminnalla sekä nii-

den kehittämällä. Valiokunta yhtyy valtioneuvoston esittämään tavoitteeseen, jonka mukaan varsinaisia innovaatiotoimintaan tarkoitettuja EU-panostuksia tulisi kasvattaa reaalisesti vuoden 2006 tasosta noin 20 prosentilla vuoteen 2013 mennessä.

Väestön nopea ikääntyminen on koko Euroopan tulevaisuutta luonnehtiva piirre. Väestön ikääntyminen on erityisen suuri huolenaihe nimenomaan Suomessa, jossa on EU-maiden nopein väestön ikääntymisen vauhti. Työmarkkinoille tulevat ikäluokat ovat aiempaa pienempiä, ja eläkkeelle siirrytään keskimääräisesti varhaisessa vaiheessa. Väestön ikääntyminen vaikuttaa voimakkaasti myös kansantalouden sekä julkisen talouden kehitykseen. Väestön ikääntymiseen, työvoiman saatavuuteen yms. liittyvät ongelmat ja kysymykset ovatkin koko Euroopan kilpailukyvyyn kannalta erittäin keskeisiä asioita. Valtioneuvosto on todennut, että EU:n ohjelmarakenteessa tulee keskittyä ydinpainopistealueisiin, joita voisivat olla esim. verkostojen Eurooppa ja osaamisen ja tietoyhteiskunnan Eurooppa. Valiokunta katsoo, että eräänä tällaisena ydinpainopistealueena voisi olla myös esim. hyvinvoinnin Eurooppa, jossa haettaisiin ratkaisuja mm. ikääntyvän väestön tuomiin sosiaali- ja terveydenhuollon haasteisiin.

Selvityksessä korostetaan voimakkaasti alueellisia näkökohtia. Valiokunta yhtyy valtioneuvoston kantaan ja korostaa erityisesti sitä, että myös alueiden elinvoimaan vaikutetaan ratkaisevasti innovaatio- ja teknologiapolitiikan valinnoilla. Osaamiskeskittymät ja niiden verkottuminen ovat oleellinen osa kilpailukyvyyn vahvistamisessa sekä alueellisesti että kansallisesti. Etenkin pienen maan kohdalla osaamisen kehittyminen, alueiden erikoistuminen ja verkottuminen ovat avainasemassa alueiden menestymisessä kansainvälisessä kilpailussa.

Valtioneuvoston selvityksessä on tarkasteltu varsin kattavasti kilpailukykyyn vaikuttavia osatekijöitä. Valiokunta katsoo, että tässä yhteydessä tulisi eräänä kilpailukykyä parantavana tekijänä korostaa myös yrittäjyyttä ja sen edistämistä. Yrittäjyys on keskeinen talouden dynamiik-

kaa ylläpitävä voima. Kilpailukyvyyn kannalta on tärkeää, että taantuvien alojen ja yritysten aiheuttamat tuotanto- ja työpaikkamenetykset voidaan korvata uusilla ja kasvavilla yrityksillä.

Kuten valtioneuvoston selvityksessä on todettu, ovat mm. maamme syrjäinen sijainti, pitkät etäisyydet ja ankarat luonnonolosuhteet kilpailuasemaa heikentäviä seikkoja koko maan ja erityisesti sen syrjäisten alueiden kannalta. Valiokunta yhtyy valtioneuvoston kantaan ja katsoo, että yleiseurooppalaisen liikenneverkon kehittämiseen sekä EU:n reuna-alueiden yhteyksien kehittämiseen sisämarkkinoiden ydinalueille tulee suunnata voimavaroja. Suomen kannalta ovat tärkeitä mm. Itämeren moottoritie -hankkeen eteneminen ja keskeisille markkina-alueille johtavien logististen ketjujen sujuvuus.

Ympäristöulottuvuus

Valiokunta korostaa, että kestävä kehitys ja ympäristönäkökohdat tulee ottaa riittävällä painoarvolla huomioon painopisteiden sisällössä. EU asetti Lissabonin strategiassa tavoitteekseen tehdä Euroopan unionista vuoteen 2010 mennessä maailman kilpailukykyisimmän ja dynaamisimman tietoon perustuvan talouden, joka kykenee ylläpitämään kestävää talouskasvua, luomaan uusia ja parempia työpaikkoja ja lisäämään sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Göteborgin Eurooppa-neuvostossa strategian taloudellista ja sosiaalista ulottuvuutta täydennettiin ympäristöulottuvuudella, jolla tuetaan Euroopan unionin kestävä kehityksen strategiaa. Perustamissopimuksen 6. artiklan mukaan ympäristönsuojelua koskevat vaatimukset on sisällytettävä unionin toimintaan erityisesti kestävä kehityksen edistämiseksi.

Ympäristönäkökulman tulee siis sisältyä läpäisyperiaatteella kaikkiin unionin toimiin ja politiikkoihin. Ympäristöasiat vaikuttavat selkeästi myös kilpailukykyyn. Vaikka ne saattavat lisätä kustannuksia, viime vuosina hyvä ympäristöpolitiikka on alettu aiempaa selkeämmin nähdä myös kilpailuetuna. Etenkin kansainvälisessä kilpailussa yrityksen tai maan imagolla ympäristöasioiden ja kestävä kehityksen

edistäjänä on ollut yhä kasvava merkitys. Muun muassa ympäristötekniikan avulla voidaan suojella luonnonvaroja ja ympäristöä sekä edistää kestävä kehitystä. Sillä voidaan myös edistää talouskasvua ja kilpailukykyä. EU:lla on hyvät mahdollisuudet saavuttaa maailmanlaajuisestikin johtava rooli ympäristötekniikan kehittämisessä. Ympäristötekniikan painoarvon lisääntyminen on tärkeää myös Suomen kannalta, sillä Suomella on korkeatasoista ympäristötekniikan osaamista. Tiukkenevat ympäristövelvoitteet lisäävät samalla alan kehitystä ja tuotantoa.

Valiokunta katsoo, että kestävä kehitys ja ympäristönäkökulmat on otettava riittävällä painoarvolla huomioon myös niissä ratkaisuissa ja linjauksissa, jotka tehdään jo ennen uusien rahoituskehysten voimaantuloa. EU:n tulevaisuuskonventissa ja siihen liittyvässä jatkotyössä on kiinnitettävä riittävästi huomiota siihen, että velvoite ympäristönäkökulman huomioon ottamiseen sisältyy jatkossakin unionin säädöksiin. Lisäksi on huolehdittava siitä, että ympäristönsuojelu kestävä kehityksen keskeisenä osana otetaan entistä voimakkaammin huomioon unionin eri politiikka-alueita kehitettäessä.

Maaseudun kehittämispolitiikka

Myös maaseudun kehittämisen kannalta Suomen tavoite pitää nykyiset, erittäin harvaan asutut tavoite 1 -alueet unionin korkeimman alueen tavoite 1:n piirissä jatkossakin on kaikkein keskeisin. Valtioneuvoston selvitys tuo hyvin esille ne perusteet, joilla Suomi on oikeutettu tähän saavutettuun etuun. Samalla on pidettävä huolta siitä, että Suomessa hyödynnetään täysimääräisesti rakenneohjelmien varat. Aiempi kokemus on osoittanut, että erityisesti harvaan asuttu, syrjäinen maaseutu on hyötynyt liian vähän aluekehitysviranomaisten vastuulla olevasta EU:n rakennerahastojen ohjelmaperusteista kehittämistyöstä.

Valtioneuvoston selvityksessä on todettu, että maaseudun kehittämistoimenpiteiden merkitys ja painoarvo voimistuu laajentuvassa unionissa, mikä edellyttää maaseudun kehittämistoimenpi-

teiden määrärahojen merkittävää lisäystä. Myös tarve maaseudun elinkeinorakenteen monipuolistamistoimenpiteisiin sekä maaseudun palvelujen ja tietoyhteiskunnan kehittämiseen on aikaisempaa merkittävämpi. Valiokunta painottaa myös tässä yhteydessä toimia, joilla Suomen osuutta maaseudun kehittämiseen ohjatuista varoista voitaisiin lisätä. Jakokriteereihin olisi valiokunnan mielestä lisättävä epäsuotuisat luonnonolosuhteet, harva asutus ja pitkät välimatkat sekä maaseutuasetuksen mukaiset objektiiviset kriteerit.

Suomi pitää perusteltuna maaseudun monialayrittäjyyden edistämistä unionin alueella. Valtiontilintarkastajain kertomuksen käsittelyn yhteydessä (VaVM 44/2002 vp) valtiovarainvaliokunta totesi näitä ns. monialaisia tai monitoimisia maatiloja olevan Suomessa noin 21 800 eli lähes kolmasosa aktiivituloista. Samassa yhteydessä se piti tärkeänä selvittää mahdollisuudet kohdentaa rahoitusta nykyistä enemmän suoraan yritystoimintaan ja yrityksessä tehtävään käytännön työhön, elleivät EU-säädökset tätä estä.

Varsinaisesta maataloudesta ei hallituksen painopistepaperissa ole mainintoja. Saadun selvityksen mukaan tämä johtuu siitä, että näistä määrärahoista päätettiin sitovasti vuoteen 2013 saakka jo Brysselin kokouksessa EU:n laajentumiseen liittyen. Toisaalta yhteisen maatalouspolitiikan pitkän aikavälin uudistuksen lopputulos ei ole vielä tiedossa. Siten sen vaikutuksia ei ole voitu ottaa huomioon myöskään viimeisissä valiokunnalle toimitetuissa laskelmissa.

Valiokunta korostaa alkutuotannon merkitystä maaseudun elinkeinotoiminnan perustana myös jatkossa. Nykyisen EU:n maaseutuasetuksen mukaan maaseudun kehittämistoimenpiteisiin kuuluvat epäedullisille alueille maksettava luonnonhaittakorvaus (LFA-korvaus), maatalouden ympäristötuki, varhaiseläkejärjestelmä ja peltojen metsityskorvaus. Suomen EU:lta saamien rahavirtojen kannalta onkin ensisijaisen tärkeää, että seuraavalla ohjelmakaudella Suomi neuvottelee nykyistä laajemmat rahoitusraamit maaseutuasetuksen mukaisille toimenpiteille.

Muutoin vaarana on näiden toimenpiteiden rahoituksen väheneminen.

EU:n rahoitusjärjestelmä

Valtiovarainvaliokunta pitää EU:n rahoitusjärjestelmää koskevia kehittämistavoitteita erittäin merkittävinä ja niiden edistämistä heti valmistelutyön alkuvaiheessa tärkeänä niin Suomen kuin laajentuvan unionin kannalta.

Keskeisin ehdotus koskee EU:n rahoitusjärjestelmän yksinkertaistamista. Suomen esittämissä yleisissä lähtökohdissa on todettu muun ohessa, että EU:n rahoitusjärjestelmä on monimutkainen ja vinoutunut. Se sisältää erinäisiä maksuhelpotusjärjestelyjä, jotka asettavat jäsenvaltiot keskenään eri asemaan. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan maksujärjestelmä on nykyisellään niin mutkikas, ettei siitä voida saada enää selvää kuvaa. Tavoiteltava, maksuhelpotuksista vapaa järjestelmä olisi Suomen kannalta nykyistä huomattavasti edullisempi. Oikeudenmukainen ja mahdollisimman läpinäkyvä rahoitusjärjestelmä on välttämätön myös EU:n kilpailukykytavoitteiden saavuttamiseksi sekä eri jäsenmaiden ja niiden kansalaisten yhteenkuuluvuuden lisäämiseksi. Valtiovarainvaliokunta pitää hyväksyttävänä mahdollisia siirtymävaiheen järjestelyjä, jotta nykyisistä maksuhelpotusjärjestelyistä voidaan luopua määrääjassa.

Toinen ehdotus koskee omien varojen enimmäismäärää 1,24 prosenttia, joka tulee säilyttää ennallaan. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan nykyinen omien varojen enimmäismäärä riittää myös laajentuvassa unionissa. Jotta taloudenpidon kurinalaisuutta voidaan edistää, Suomen ehdotuksessa oleva ajatus pitkäaikaisesta, esimerkiksi vuoteen 2020 ulottuvasta omien varojen päätöksestä on kannatettava.

Valtiovarainvaliokunta kannattaa myös muutosta BKT-perusteiseen varaan perustuvaan rahoitusjärjestelmään perinteiset omat varat säilyttäen. Nykyiseen, arvonlisäperusteiseen varaan perustuvan rahoitusjärjestelmän aiheuttama rasitus riippuu kunkin jäsenvaltion arvonlisäveropohjan laajuudesta ja veroasteesta. Bruttokansantuloperusteiseen varaan pohjautuvassa järjes-

telmässä tämänkaltainen ero poistuu. Muutos edistäisi jäsenmaiden yhdenmukaista kohtelua ja on siten perusteltu. Valiokunta kannattaa myös ehdotusta selvityksen teettämisestä EU-maksun eri vaihtoehtoisille.

Rakennerahastohallinnon yksinkertaistaminen

Valtiovarainvaliokunta on jo aiemmissa yhteyksissä (muun muassa VaVL 14/2002 vp) kiinnittänyt huomiota tavoiteohjelmien hallinnoinnin yksinkertaistamiseen. Valtioneuvoston selvityksessä on todettu, että hallinnon merkittävän yksinkertaistamisen tulee muodostaa rakennerahastouudistuksen lähtökohta sekä unioni- että kansallisella tasolla. Suomen tavoitteiksi on todettu, että tavoitteiden ohjelmien määrää on rajoitettava ja niiden hallintoa yksinkertaistettava.

Valiokunnan saamien selvitysten mukaan tämänhetkisen rakennerahastohallinnon monimutkaisuus on sekä unionilähtöistä että kansallista perua. Tavoitteiden ja toimenpidekokonaisuuksien ja toimintalinjojen runsaus jakaa käytettävissä olevat varat melko pieniin eriin. Asiakkaan on myös vaikea hahmottaa, että saman rahaston varoja voi/pitää hakea usealta eri taholta. Eri hallinnonaloilla on erilaiset käytännöt samassa rahastossa ja eri ministeriöistä tulee erilaisia ohjeistuksia eri aikoina. Nähtävissä on myös, että nykyinen toimintamalli suosii organisaatiolähtöisiä hankkeita, ei välttämättä alueiden tarpeista lähteviä. Ennakoiden maksaminen on nykyjärjestelmässä kielletty, mikä karsii köyhimpiä hakijoita.

Aiemman kantansa mukaisesti valtiovarainvaliokunta katsoo, että tavoiteohjelmissa vastuuta on siirrettävä entistä enemmän jäsenmaille ja alueille. Suomen tapauksessa tätä puoltaa myös rahoitettavien hankkeiden suhteellinen pienuus. Nykyisellään hallintokustannukset/hanke kasvavat usein liian suuriksi. Päätöksenteon tulisi olla nykyistä demokraattisempaa ja siinä tulisi painottua kuluttaja- ja käyttäjänäkökulma. Kansalaisjärjestöillä ja pienemmälläkin toimijoilla pitäisi olla realistiset mahdollisuudet osallistua ja hyödyntää Euroopan unio-

nin rakennerahastovaroja nykyistä paremmin. Valiokunta katsoo, että myös ennakoiden maksamisen tulee olla mahdollista. Tavoitteena tulisi olla järjestelmä, joka vaatisi vähemmän lainsäädäntöä ja olisi hallinnollisesti selkeä ja yksinkertainen ja jossa hakija voisi asioida yhden viranomaisen kanssa. Samoille rakennerahastohjelmille tulee olla yhtenäinen ohjeistus.

Lausunto

Lausuntonaan valtiovarainvaliokunta esittää,

että suuri valiokunta ottaa huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Helsingissä 13 päivänä kesäkuuta 2003

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Olavi Ala-Nissilä /kesk	Virpa Puisto /sd (osittain)
vpj.	Matti Ahde /sd	Markku Rossi /kesk
jäs.	Eva Biaudet /r (osittain)	Anni Sinnemäki /vihr (osittain)
	Jyri Häkämies /kok (osittain)	Irja Tulonen /kok (osittain)
	Markku Koski /kesk (osittain)	Kari Uotila /vas (osittain)
	Jari Koskinen /kok (osittain)	vjäs. Christina Gestrin /r (osittain)
	Pekka Kuosmanen /kok	Timo Kalli /kesk (osittain)
	Reijo Laitinen /sd (osittain)	Eero Lämsä /kesk
	Maija-Liisa Lindqvist /kesk	Tuija Nurmi /kok
	Mika Lintilä /kesk	Maija Perho /kok (osittain)
	Pekka Nousiainen /kesk	Maija Rask /sd
	Pirkko Peltomo /sd	Sari Sarkomaa /kok (osittain).
	Iivo Polvi /vas	

Valiokunnan sihteerinä jaostokäsittelyissä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Alpo Rivinoja
valiokuntaneuvos Maarit Pekkanen

valiokuntaneuvos Hellevi Ikävalko
valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.